

Петришин Галина Романівна
кандидат політичних наук, доцент,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДНИХ СМИСЛІВ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ОСВІТИ

Сьогодні чисельні системи координат, в яких відбувається творення культурного простору в Україні спонукають нас до розгляду питання формування світоглядних смислів сучасної молоді в системі вітчизняної освіти. Сталість маргінальних тенденцій суспільного життя зумовила цілий ряд змін в організації освітнього процесу, його змістовної сторони, наслідки яких ставлять під сумнів дієвість освіти як засобу створення, формування та розвитку світоглядних смислів особистості. Приводом до таких міркувань є панування фрагментарного знання в освітньому середовищі, заміщення процесу пізнання процесом оперування інформацією, неконтрольоване використання сумнівного за якістю віртуального знання, вузькопрофільна спрямованість знань відірваних від можливостей економіки забезпечити їх практичне використання, тотальне скорочення дисциплін гуманітарного циклу, активізації маргінальних типів світогляду, «втрата наукою своєї культурно-освітньої і людино творчої функції» [1, с.183].

Метою нашого виступу є визначення кола проблем, пов'язаних з питанням дієвості вітчизняної освіти у полі формування світоглядних орієнтацій особистості.

Ключовим в осмисленні ролі освіти у формуванні світоглядних позицій особистості є питання сутності терміну «картина світу». У більшості наукових джерел поняття «картина світу» тлумачиться як сукупність багаторівневих світоглядних структур, що є основою культури конкретно історичного етапу розвитку суспільства та відображенням унікального життєвого досвіду суб'єкта. У такому трактуванні «картина світу» виконує роль своєрідної ментальної карти, відповідно з якою людина орієнтується у соціумі і природному середовищі. Отже, картина світу є одним з базових особистісних утворень, ядром якого є світогляд. Під світоглядом ми розуміємо систему поглядів особистості на «світ» і «людину», відображенням яких є особистісні смисли, знання, уявлення, уміння, цінності, відношення.

Реалії сучасного українського суспільства ускладнюють процес використання традиційних ціннісних орієнтирів культури, внаслідок чого індивідуальна картина світу втратила внутрішню культурну цілісність і стала надзвичайно варіативною. За таких умов, згідно з Л. Панченко, на вітчизняну

систему освіти покладається функція «формування у людини системи випереджаючої ментальної і когнітивної адаптації до соціального буття в умовах усе більш інтенсивних інформаційних потоків та її організації на основі динамічно мінливого знання» [2 с.187]. Реалізація поставлених перед освітою завдань лежить у площині забезпечення відповідного змісту навчальної та виховної діяльності. Натомість у функціонуванні системи освіти спостерігаємо тенденції, які засвідчують її неспроможність сформувати відповідний часу світогляд молоді людини.

Для конструювання картини світу людина використовує особливі засоби побудови образів для систематизації і збереження інформації – це різні поняття, логічні висновки тощо. Відповідно базисним матеріалом для картини світу є категоріально-семантичний рівень культури.

Нині освіта функціонує у полі символічного простору, який являє собою мозаїку слабо структурованих і не пов'язаних між собою понять, сформованих під впливом різноманітного, хаотичного потоку інформації, основний пласт якої є віртуальним і неконтрольованим освітою. Практичним підтвердженням даної тенденції є оперування молоддю інформацією, суб'єктом, творцем і носієм якої виступає сам учень або студент. Циркуляція такої інформації, що претендує на «науковий» статус без перевірки першоджерела, сприяє втраті дистанції між наукою і суспільством, вносить корективи в уявлення про загальні критерії об'єктивності в науці та закладає основи для фальсифікації сучасного знання. Витіснення знань інформацією в якості основного елемента освітнього процесу перетворює знання в інформацію про світ.

Фрагментарність знань викликає труднощі з встановленням зв'язків, структуруванням та систематизацією інформації. Внаслідок цього в Україні набуває поширення світогляд, який заснований на суспільних ілюзіях, народжених неадекватним сприйманням людьми соціальних процесів та усвідомленням ними свого місця в них.

Суспільним перетворень українського суспільства властиві ускладнення структури соціальних відносин між суб'єктами діяльності та відносин «людина» – «природа». Відображенням цих змін є трансформація ціннісно-нормативного поля культури, формування нових явищ і процесів, що потребують відповідного категоріального і понятійного обґрунтування. Сьогодні з'явилося багато нових термінів, зміст яких ще не усталений та не є загальноновизнаним, що унеможлиблює процес змістовної визначеності понять та категорій. Відсутність чіткого понятійного апарату сприяє оперуванню повідомленнями без ідентифікації їх змісту та втраті суб'єктом навчального процесу здатності до фіксування суттєвих характеристик речей.

На фоні змін характеру, темпів та смислів соціокультурної реальності в Україні виникає потреба у методологічному їх аналізі. Ключову позицію в системі наук, що виконують функцію методології пізнання займає філософія. І що ми спостерігаємо у практиці освітньої діяльності? Це відсторонення від філософського підходу до формування світогляду. Складається враження про зумисне нищення навичок мислення у сучасній молоді людини, перетворення її у засіб виконання чужої волі. А як же тоді головне завдання освіти –

формування творчої і мислячої особистості? Катастрофічне скорочення кількості годин у вишах з філософії і інших суспільних дисциплін призведе до втрати індивідом системності у розумінні і поясненні явищ суспільного життя. Світ без сенсу перетвориться в абсурд.

Така наша позиція на значимість у інтелектуальному розвитку особистості філософії і споріднених з нею дисциплін, викликає хвилю невдоволення серед нинішніх «реформаторів», яке викликане ідеєю вузької спеціалізації, поширеної в країнах Західної Європи. На нашу думку прибічники такої позиції забувають, що живуть в умовах кризи економіки і маргіналізації всіх сфер життя суспільства. Вузька спеціалізація можлива лише в умовах стабільності розвитку економіки і усталеності ціннісно-нормативного поля культури. Але багатьом «предметникам» в освіті така ситуація на користь – зменшення кількості годин на читання дисциплін гуманітарного напрямку забезпечує їм зайнятість у сфері виробничої діяльності. Погоджуємося з М. Терещенко, що «індивід, що володіє знаннями, але є позбавленим моральних якостей і не долучений до загальнолюдських цінностей – небезпечна істота» [3, с.147].

Згідно нашої позиції, освітні програми повинні бути зосереджені на різних елементах реальності. Потрібно скорочувати ті дисципліни, які завдяки комерціалізації відносин в системі освіти стали «значимими». В даному контексті ще є над чим працювати. Це має відношення, зокрема до читання спецкурсів, змістом яких є різноманітні знання, що представляють здобутки «значимих» дисертантів.

У сучасному процесі навчання з гуманізацією освіти пов'язане впровадження засобів новітніх інформаційних технологій поряд з традиційними методами. Їх правильний вибір та мета використання в освітньому процесі дозволяють всебічно дослідити моделі реального світу. Нині в практиці освітньої діяльності України переважаючою є перехідна модель, яка підтримується традиційними підручниками, методичними посібниками, а також сучасними комп'ютерними програмами, зорієнтованими в основному на вивчення окремих навчальних предметів, які створені відособленими групами розробників. Водночас з'являються приклади інтерактивної навчальної роботи з цілісними об'єктами навколишнього світу. Проте це швидше виняток, ніж правило.

Основи для зневіри у особистій самореалізації сформувала криза економіки, що перетворило освіту у черговий етап в ланцюгу життєвих подій. Внаслідок такого розуміння функції освіти неможливо вести мову про глибоке оволодіння знаннями, що є передумовою формування світогляду.

На якість знань впливає також практика освітніх вузів зберігати кожного студента та приймати у вуз якомога більшу кількість молодих людей, оскільки ці чинники впливають на кількісний склад вузу та можливість його функціонування. Освітня діяльність в умовах панування формалізму на всіх рівнях освіти є беззмістовна, а тому не може бути творчою. Відстають від потреб часу і різні освітні програми, на засадах яких здійснюється шкільна й вузівська підготовка.

Мову необхідно вести і про нові моделі виховної діяльності. Однак все це має сенс лише у випадку відповідності світоглядної системи суспільства реаліям життя та потребам суб'єкта діяльності.

Таким чином, освіта є полем орієнтування індивіда на власне відтворення та на відтворення домінуючої моделі культури. Нині у системі вітчизняної освіти спостерігаються процеси перехідного періоду, які характерні для суспільного життя в цілому. В результаті в освіті відносини особистості з соціумом зумовлені маргінальним типом світогляду з відповідним варіативним змістовним наповнення образу світу. Очевидною є потреба в пошуку ефективних технологій організації освітнього процесу, націлених на особистісний розвиток та формування цілісної картини світу.

Література

1. Тараненко Г.Г., Троїцька О.М. Нова парадигма освіти в умовах глобальних ризиків / Г.Г. Тараненко, О.М. Троїцька // Культура народів Причорномор'я, 2011. – № 214. – С. 183-185.

2. Панченко Л.М. Вища освіта в інформаційному суспільстві: трансформація освітніх потреб / Л. Панченко // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків: ХНПУ, 2015. – Вип.44. – С.185-195.

3. Терещенко М. Освіта і картина світу / М. Терещенко // Освітологічний дискурс. – Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка, 2010. – № 1. – С.142-149.

Сьомаш Світлана Василівна
магістр зі спеціальності
«Педагогіка вищої школи»,
начальник управління освіти
Жмеринської міської ради

ПРИЙОМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Модернізація системи вищої освіти України потребує розробки ефективних засобів формування всебічно розвиненої особистості, здатної не лише використовувати здобуті знання у професійній діяльності, а й постійно їх поповнювати. Об'єм інформації, необхідної для плідної праці та життя освіченої людини, постійно зростає. Це вимагає від майбутніх фахівців умінь самостійно орієнтуватися у всезростаючих інформаційних потоках, сприймати їх системно, здійснюючи критичний аналіз.

Самостійна робота є одним з найважливіших компонентів освітнього процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, поза аудиторних занять, без участі викладача, так і під його безпосереднім керівництвом. У контексті сучасної системи навчання самостійна робота домінує серед інших